

Sendika İçi Demokrasi Gelişeceğe Benziyor

GÜN
Haziran 1986
No.16

YILDIRIM KOÇ

SON ZAMANLARDA sendika-ıçi demokrasi konusu hem dünyada, hem de Türkiye'de giderek daha fazla ilgi çekmeye başladı. Örneğin, Amerikan İşçi Sendikaları Federasyonu (AFL-CIO) tarafından 1985 yılında yayınlanan *İşçilerin Değişen Durumu ve Sendikaları* broşüründe şöyle deniyor:

"Sendikalar üyelerinden oluşur. Sendikaların yeniden canlanması, herbir sendika üyesinin kendi örgütünde yönetime katılma konusunda mümkün olan en büyük imkanı bulmasını ve sendikada en iyi bir biçimde temsil edilmesini gerektirir. Sendikalar, üyelerin sendikanın işlerine katılımlarını sağlamada, geleneksel olarak yapılan toplantılara katılmaktan oldukça farklı ek imkanlar sağlamak durumundadır." (AFL-CIO, *the Changing Situation of Workers and Their Unions*, s. 23.)

Laspetkim-İş Sendikası tarafından çıkarılan gazetenin Nisan 1986 tarihli birinci sayısında da, çıkarılan başlıklı yazıda şöyle deniyor: "Yasaların getirdiği kısıtlamaları aşabilmenin tek yolu işçilerle eskiye göre çok daha fazla bütünleşebilmekten geçiyordu. Biz de bunu yapmaya çalıştık."

Bu konu gerçekten son derece önemlidir. Ayrıntılı ve kapsamlı olarak tartışılmasında yarar bulunmaktadır. Ancak, birçok konuda olduğu gibi, sendika-ıçi demokrasi de kolayca farklı yorumlanan ve çok değişik anlayışları açıkladığı sanılabilen bir kavramdır. Kavramın içeriği, kullanan kişinin farkında olarak ya da olmadan benimsediği demokrasi ve sendikacılık anlayışları, sendikalardan beklentisi ve sendikalara yüklediği işlevler gibi konularla bağlantılıdır. Diğer bir deyişle, herkes sendika-ıçi demokrasi kavramını savunabilir, ancak bunu farklı algılayıp, değişik yo-

rumlayabilir. Bu nedenle, sendika-ıçi demokrasi kavramını, diğer anlayışlarla bir bütünlük içinde değerlendirmek gerekir.

Sendikalar ilk doğduğunda, işçilerin mevcut düzene bir tepkisini ve /veya korunma çabalarını ifade ediyordu. Genellikle küçük örgütlenmelerdi. İşlevleri ve kaynakları sınırlıydı. Uzun süre meşrulaşamadılar ya da meşrulaşmak ("kaydolmak") ve böylece sistemle bütünleşmek istemediler. Bu dönemde sendikaların yaşaması ve güçlenmesi zordu. Ancak bu zorluk, sendika-ıçi demokrasiyi zorunlu kılıyor, ters eğilimlerin yeşermesini önemli ölçüde önleyordu.

SENDİKA-İÇİ DEMOKRASIYE TERS EĞİLİMLER

Sendika-ıçi demokrasiye ters eğilimler nedir? Bu soruya sanırım iki açıdan yaklaşmak mümkün.

Devlet ve işverenler sendikaları kullanabilir. Sendikalar, işçileri denetim altında tutmanın ve işçileri yönlendirmenin aracı olarak kurulabilir ve işletilebilir. Bu tür sendikalar, "tek ve mecburi üyelikli" faşist sendikacılıktan, işveren denetiminde işyeri sendikacılığına ve bir dönemin hristiyan sendikacılığına kadar geniş bir alanı kapsar. İşçileri gerçek çıkarlarının dışında kullanmaya dönük sendikalar, işçilerin katılımına ve denetimine kapalıdır. Sendika-ıçi demokrasi işletilemez. Ya da bilgisizlik ve aldatma temeline "demokrasi" oyunu oynanır.

Sendikaların "meşrulaşarak düzene bütünleşmelerinin" sendika-ıçi demokrasi açısından yarattığı ikinci sakınca, bazı sendika yöneticilerinin tavrıdır. Bazı düşünürler, sendika yöneticilerini "sendika bürokratları" biçiminde nitelendiriyor. "Sendika ağaları" kavramı da kullanılabilir. Sendika yöneticiliği bazı işçiler için daha yüksek gelir ve daha etkili bir pozisyon olarak değerlendirilebiliyor. Bazı kişiler, bu yerlerden ayrılmamak

İçin de sendika-içi demokrasinin önünde bir engel oluşturabiliyor. Özellikle, sendika aracılığıyla ahlak ve yasa dışı yollardan büyükçe servetler oluşturma ya da siyasi partilerde üst görevlere sıçrayabilme olanakları, sendika-içi demokrasinin önünde önemli birer engel oluşturabilmektedir.

SENDİKA-İÇİ DEMOKRASİNİN ÖNÜNDEKİ ENGELLER

Sendika-içi demokrasiyi çeşitli biçimlerde sınırlandırmak mümkündür. Örneğin, yasalarla sendika yöneticiliği için iş hayatı ya da işyeri kıdemi ya da siyasal düşünce konusunda bir kısıtlama getirilmesi, sendika-içi demokrasinin önünde önemli bir engeldir. Sendikalar kendi anantüzükleriyle de çeşitli düzeylerde yönetici seçilmek konusunda kısıtlayıcı hükümler getirebilir. Bu da önemli bir engeldir. Toplu sözleşmelere de, özellikle sendika temsilcisi olarak atanma konusunda kısıtlamalar konabilir. Bunlar da işçilerin isteklerinin önünde birer engel oluşturur.

SENDİKALARIN İŞLEVLERİ VE SENDİKA-İÇİ DEMOKRASİ

Sendika-içi demokrasi anlayışı, sendikalara yaklaşıma göre değişir. Toplumu daha iyiye doğru dönüştürme çabası içinde olanların sendikalara yaklaşımını üç grupta toplamak mümkündür: 1. Sendikaları, toplumu daha iyiye doğru dönüştürme araçlarından biri durumuna getirmenin mümkün olduğuna inanlar, 2. Sendikaları, toplumu daha iyiye doğru dönüştürücü araçların altyapılarının hazırlanmasında bir araç olarak görenler, 3. Sendikaları mevcut yapıyla bütünleşmiş, iflah olmaz ve işe yaramaz birimler olarak değerlendirenler.

Sendika-içi demokrasiyi, toplumu daha iyiye doğru dönüştürücü araçların altyapılarının hazırlanmasında sendikalara önemli görevler

yükleyen bir yaklaşımla, şöyle değerlendirebiliriz: Sendika-içi demokrasi, matematikteki limit problemleri gibidir. Yaklaşabilirsiniz, ama ulaşamazsınız. Sendikaların yapıları, işlevleri ve görevleri, doğaları gereği, kısıtlayıcı bir rol oynar. Ancak sendika-içi demokrasi ne kadar geliştirilirse, sendikal mücadelede o kadar geniş bir katılım sağlanır. Ancak sendika-içi demokrasi salt tüzel ya da tüzüksel düzenlemelerle sağlanamaz. İşçi kitlesinde ve yöneticiler arasında bu tür bir gereksinim ve talep yerleşmedi mi, yasadaki ya da tüzükteki düzenlemeler bir işe yaramaz. İşçiler ve yöneticiler arasında böyle bir talep karşısında, engeller ortadan kaldırılabılır ya da aşılabilir.

SENDİKA-İÇİ DEMOKRASİ NİÇİN GÜNDEME GELİYOR?

Bugünlerde Türkiye'de sendika-içi demokrasinin gündeme gelmesinin iki ana nedeni var: Biri işçilerle, diğeri sendikacılarla ilgili.

Türkiye'de işçilerin eğitim, deneyim ve bilinç düzeyi hızla yükseliyor. Bu insanlar da yönetimde söz sahibi olmak istiyorlar. Gelişmelerden bilgi sahibi olmak, karar alma süreçlerine katılmak istiyorlar. Ekonomik bunalım nedeniyle gerçek ücretlerin düşmesi ve diğer haklarda gerilere gidilmesi, sendikaların işçiler açısından önemini artırıyor.

Sendika-içi demokrasinin sendikacılar açısından öneminin artması da buhranla bağlantılı. Ekonomik buhran bütün kapitalist dünyada sendikalara karşı sistemli ve sürekli bir saldırıya neden oldu. Sendikalar ve sendikacılar zorlandı. Sendikacılar saldırılar karşısında ayakta durabilmek ve mümkünse yeni mevziler kazanabilmek için güçlerini birleştirmek ve üye kitlesi ile bağlarını güçlendirmek gereğini duydular. Güçlerini birleştirmek ve sendikal birliği sağlamak ise ancak tasfiyeciliğe ve dar grupçu anlayışlara son vermekle, sendika-içi demokrasi ve hoşgörüyü geliştirmekle mümkündür. Diğer taraftan, üye kitlesi ile bağların güçlendirilmesi de sendika-içi demokrasiyi güçlendirmeye, üyeleri sendikal gelişmelerden haberdar etmeye, onları çeşitli düzeylerde örgütleyip yönetime katmaya ve onlara denetim hakkı vermeye bağlıdır.

Bugün Türkiye'de yaşanan da bu süreçtir. Sendikalara karşı saldırı, sendika-içi demokrasiyi geliştirebilir ve bu gelişim de, sendikaların, daha iyiye doğru toplumsal bir dönüşümün altyapısını oluşturmaya katkısını artırabilir. ●